

Kriminalitet og Mentalhygiene.

Foredrag i Mentalhygienisk Forening, Oslo, 7. desember 1936.

Av HARTVIG NISSEN, direktør for Botsfengslet.

I 1905 holdt universitetsstipendiat *Ragnar Vogt* en rekke forelesninger for jurister om sinnssygdommer, alkoholisme og forskjellige sociale skader, utgitt som bok under navn av »Samfundssygdommer.« Blandt dem finner vi forbrydelsen. Professor Vogt gjorde selv opmerksom på at ved forbrydelse — som ved løsgjengeri og prostitusjon — handles det ikke om sykdom i medisinsk forstand. »Ikke destomindre,« fortsetter professor Vogt, »stiller det sig snart sagt i hvert eneste tilfelle spørsmål av psykiatrisk natur. En ordning,« heter det videre, »som turde ha fremtiden for sig, er den at der under »varetekt« regelmessig finner sted en »observasjon« ved sakkyndige. Ved et organisert samarbeide mellem læger og praktiske kriminalister skal det herunder slæes fast om angjeldende i tilfelle har sin rette plass i sinnssykeasylet, kuranstalten, pleiehjemmet, arbeidshuset eller fengslet.«

Det er ikke tvilsomt, at den opfatning som den psykiatriske videnskapsmann her ga uttrykk for, skurret stygt i manges ører. Ganske visst var samfundssygdøm brukt i overført betydning. Men allikevel, sammenligningen med sykdom blev iethvertfall tilbake. Og forbrydelsens tilnærming til sykdom blev jo understreket ved ordene om at det nær sagt i hvert eneste tilfelle reistes spørsmål av psykiatrisk natur. Hvad var dette for snakk? Vil man begynne å undskylde disse kjeltringerne som bryter loven, stjeler og raner vår eiendom og gjør samfundsforholdene usikre? Nei,

fingerne av fatet! Tyven, voldsmannen og alle de andre illgjerningsmenn har da virkelig sin fri vilje, de kan ubetinget velge om de vil gjøre forbrydelsen eller la den være! Ut fra sit onde sinn har de valgt å utføre sit forbryderske forsett. Vel, da får de sandelig også finne sig i at vi gjengjeller deres forbrydelse ved å straffe dem ganske eftertrykkelig! Slik lærte Moses, slik har vi lært i vår barnelærdom. Viljens frihet er da virkelig ikke til å komme utenom!

De gamle trossetninger innenfor strafferetten har et seigt liv. De har nok fast tak i folk flest den dag idag. Det er ikke mange årene siden en offentlig straffelovkomité her hjemme hevdet, at straffeloven måtte bygges på forutsetningen om at den almindelige opfatning går nu engang ut fra viljens frihet som en urokkelig setning.

De siste 30 års utvikling har i stigende grad gitt professor Vogt rett. Det er bare det å merke at nutidens videnskabelige forskning og med den all moderne kriminalpolitikk krever endnu større differentiering enn den som det blev stillet krav om dengang.

Skal det offentlige sundhetsvesen kunne forebygge at sykdommer brer sig, skal den praktiserende læge kunne helbrede den sykdom, patienten lider av, må den medicinske videnskap først skaffe klarhet over sykdommens årsaker. Det er årsaksforholdet som bestemmer midlene, hvad enten det gjeller å forebygge eller helbrede. Vi regner det nu som helt selvfølgelig at en formålsmessig lægebehandling nødvendigvis må ta sit utgangspunkt i årsakssammenhengen.

Hvorledes forholder det sig så på tilsvarende måte ved forbrydelsene?

Det har fra gammel tid vært hevdet som et etisk prinsipp, at det onde forbryderen har gjort, skal gjengjeldes med et onde, nemlig straffen. Han er skyld i forbrydelsen og må derfor lide et onde som svarer til det onde han har tilføjet andre. Forbrydelsen må sones med straffen. Skal rettferdigheten skje fyldest, må det skapes likevekt

mellem brøde og straff. Det er dette, som har fått sit uttrykk i billedet av Rettferdighetsgudinnen med sine to vektskåler. Den rettferdige gjengjeldelse krever at vektskålene skal være i balanse.

Denne primitive soningstanke har den dag idag stor plass i vår som andre lands strafferettspleie. Men den er ikke på nogen måte egnet som grunnlag for nutidens strafferett, og det av to grunner: for det første fordi det onde som samfundet tilføier den skyldige, så altfor ofte går langt utover selve straffen, og for det annet fordi en strafferett bygget på balanse mellom brøde og straff, en straff som svarer til brøden, i stort omfang kan bli på den ene side unødig hård, på den anden side ikke effektiv nokk til å fremme det formål, som dog i al fornufts navn må være strafferettens hovedoppgave, nemlig i samfundsbeskyttelsens interesse å motarbeide kriminaliteten. Hertil kommer at det i virkeligheten er et blendverk, et rent selvbedrag å ville utmåle en straff, som opveier brøden. For brøde og straff er jo ikke kommensurable størrelser. Det har derfor dannet sig et »takstsystem«, hvorfor straffutmålingen, for å tale med riksadvokat *Kjerschow*, har fått »et preg av skablonmessighet, vilkårlighet og usikkerhet.«

La oss ta for oss den første grunn: det onde som tilføies den skyldige, går så altfor ofte langt utover selve straffen.

Det skulde ligge i soningstanken, at når løvbryteren har utholdt det onde som samfundet gjennom sine rettsorganer har pålagt ham til gjengjeld for det onde han har gjort, så skulde alt være op- og avgjort fra samfundets side. Men dette er jo ikke på nogen måte tilfelle, fremforalt ikke hvor det gjelder lovbrudd av nogen betydning. Enhver som på nærmeste hold har sett straffens virkninger, må nødvendigvis erkjenne, at når den dømte er ferdig med å sone sin straff, er han slett ikke ferdig med å sone sin brøde. Selve straffavsoningen er kanskje enndog det minste onde, som tilføies den dømte. Soningen fortsetter efterat

straffen er utstått, ja den likefrem skjerpes i det oieblikk den straffede opdager sin store feiltagelse: Jeg er jo ikke ferdig med straffen! Han går fra dør til dør for å søke arbeide til livsophold for sig og sine. »Arbeide til dig? Du er jo straffet!« »Ja ganske visst. Men jeg har jo sonet min brode.« »Sonet? Hvad er det for latterlig tanke? En straffet mann har jeg ikke bruk for.« Slik svarer folk flest. Undtagelser gis det heldigvis. Og så en ting til: Det er den menneskelige rettferdighetstrang, som krever soningen. Men gjennom dette soningskrav over rettferdigheten stor urettferdighet overfor andre og helt uskyldige mennesker, nemlig overfor den dømtes nærmeste og fremforalt overfor dem, som er økonomisk avhengig av ham, særlig da hans kone og barn. Hvad disse må lide, både socialt og økonomisk, har intet med skyld å gjøre. Men de »soner« allikevel med ham. Det er meget i det, som konen til en fange fra en av Finmarksfjordene skrev til ham på Botsfengslet: »Vi hadde gledet oss til at du skulde komme til høstfisket, så at vi en gang om uken hadde fått kokemat; men nu må vi leve på vann og brød. Så største straffen har jeg og barna.«

Det heter gjerne i utformningen av tanken om straffen som soning for urett, at bevisstheten om å ha sonet er skikket til å fortrenge skyldfølelsen. Ja, det er nokk mulig at det finnes dem som går ut av fengslet med en viss tilfreds følelse av, at nu har jeg gjort op, nu har jeg god samvittighet, nu er alt godt igjen. Men jeg tror nokk, at det i almindelighet er ganske andre følelser som behersker ham, som forlater fengslet efter å ha utstått sin straff. Det er nokk oftest en dukknakket mann som går ut, med store bekymringer for fremtiden, med frykt for sine medmenneskers ubarmhjertighet og med følelsen av å være en knekket mann.

La oss undersøke litt, hvorledes den straffede selv ser på dette, at når straffen er endt, er forbrydelsen sonet. Jeg holder mig til noen spredte trekk fra mine egne erfaringer på Botsfengslet.

En fange, domt for underslag og falsk, skriver til sin forlovede, at det »å være innesperret er ingenting mot skammen over sig selv. Å sitte i et fengsel noen måneder er vel for et sundt mannsfolk ikke noe mot konsekvensene av det for fremtiden. Stemplet straffange, det kan aldrig vaskes bort.« En omstreifer sa mig rent opgitt, at »det er ikke en av hundre som vil ta mig i arbeide, når de får høre, at jeg har sittet inne.« — En ung tyv skriver til en prest om hjelp til hyre. »Men«, legger han til, »de referatene i avisene med mit fulle navn legger kanskje hindringer i veien for Deres anstrengelser for å skaffe mig hyre? Det vilde jo ikke være mere enn rimelig, da folk nodig vil ha straffede personer i sit arbeide.« — En ung tyv kunde ved reisen til sit hjemsted langt nordpå få følge med sin søster den sidste del av reisen. »Men det vil jeg ikke,« skriver han til henne. »Jeg vil ikke at du skal bli anstøtt av den opmerksomhet, som vil bli henledet på mig av kjente folk. Jeg vil derfor helst vise mig alene.« — Ved sin annen innsettelse i Botsfengslet ga en ung tyv sit mismot uttrykk i de ord, at »Jeg imoteser med gru den dag jeg skal ut igjen til skammen og arbeidslosheten.« — En ung tyv skrev ved sin tredje innsettelse i Botsfengslet: »Fengselsstraffen er bare innledningen til den virkelige straff. Det å bli stemplet som en forbryder er værre enn noe fengselsophold. En straffet kan ikke regne sig for mere enn 25 prosent menneske mere. Det å få slengt efter sig på gaten, at han har sittet i fengsel, er værre enn piskeslag.« — En ung sjømann, tyv, skriver til en venn: »Du sier, at jeg skal la den gamle skitten gå i glemmeboken. Det skulde jeg så gjerne gjøre, men vil andre gjøre det samme? Det betviler jeg, folk liker nu besst å snuse i avfall og helliggjøre sig selv på andres bekostning. --- Jeg gruer for den dagen, jeg atter skal sette min fot på hjembyens grunn, for jeg vet at først da begynner mine virkelige gjenvordigheter.« — Efter løslatelsen skrev en ung mann, som lå hoiere på samfunnsstigen enn fangene flest, i et brev til en av fengslets tjene-

stemenn, at han hadde lest biskop Berggravs bok: »Fangens sjel — og vår egen«, hvorpå han sier: »Specielt synes jeg han treffende skildrer forholdet efter løslatelsen, — thi jeg er av den mening, at det er den værste del av straffen. Dette var igrunnen også årsaken til, at jeg så hurtig forlot Oslo. Jeg orket ikke være der og gå i en stadig angst for å møte kjente.« — Endelig tilslutt noen ord av en ung gårdsgutt, som ved sin sjette tyvsdom kom inn i Botsfengslet for første gang. Hans bror hadde også vært i Botsfengslet for tyverier, men hadde nu holdt sig bra i flere år. Jeg tar med litt mere av hvad han sa mig, enn det som strengt tatt angår soningstanken. På mit spørsmål om han kan holde sig fra tyverier fremover, svarte han: »Det skal være sikkert, når jeg først har været her.« Han var tilbutt hjelp til å søke om å få sone straffen i det lokal-fengsel, hvor han satt i varetekt. »Men«, fortsetter han, »jeg syntes det var besst å komme hit for å få en skrekk i livet. Broren min har været her, og da syntes jeg det var besst å komme hit jeg au. Han har gitt sig, han, efter å ha vært her, og da håber jeg at jeg skal slutte, jeg au.« Om tiden efter løslatelsen sier han: »Da ser man ikke op til en. Da synes en, at alle ser ned på en. Det er først da, en får straffen.«

Slik kunde jeg fortsette. Gang på gang gir fangene uttrykk for den tanke, at ved løslatelsen er de ikke færdig med straffen. Det er først da soningen for alvor begynner. Og den ene efter den annen legger til: »Det er værst for dem der hjemme.«

Dette de straffedes eget syn på straffen som noget meget mere enn en rettfærdig soning, vekker til eftertanke. I virkeligheten ligger deri en sterk dom over det almene straffebegjær. De dømte roper til os alle: »Vær varsom i kravet på straff! Dens virkninger rekke så altfor ofte uendelig meget lengere inn i fremtiden og uendelig meget dypere ned i nutiden, enn folk flest forstår!«

En må i det hele ikke tape av syne hvad fengselsstraffen ødelegger, helt utenfor straffens formål. Det er nokk

så, at hvilken idé mann enn legger til grunn for straffen, kommer en ikke utenom straffens ulykkelige og ikke til-siktede eftervirkninger for den skyldige og dens ikke mindre ulykkelige sidevirkninger for hans uskyldige pårørende. Enhver der som jeg daglig omgås de straffede, personlig kjenner dem, personlig får ett sterkt inntrykk av, hvad straffen betyr både i nuet og i fremtiden for ham og hans, vil gi mig rett i, at det er umulig å begrense straffens virkninger til straffen selv. Da det bare er straffen og den alene, som kan kalles soning for broden, ligger heri at det onde, som samfundet tilføier den skyldige, går langt utover hvad soningstanken krever. Straffen blir et meget værre onde enn rettfærdig gjengjeldelse. Men når så er tilfellet, går det ikke an å si, at man legger soningstanken til grunn for straffen.

La oss så ta for oss den annen grunn til ikke å bygge straffen på gjengjeldelsen.

Vi har her hjemme allerede i nogen grad opgitt å bygge våre reaksjoner mot lovbrøterne på den gamle soningstanke. På den ene side krever vi i visse stykker ikke soning, ikke gjengjeldelse, hvor sådan likefrem finnes uheldig, således når påtalemyndigheten betingelsesvis unnlater tiltale eller domstolene ilegger betinget dom, på den annen side griper vi til reaksjoner som går langt utover hvad soningstanken krever, nemlig når vi tar ihærdige tilbakefallsforbrydere eller samfundsfarlige forbrydere i forvaring på lange tider utover den straff, som svarer til broden. Men i de fleste tilfeller, nemlig i alle dem som ligger mellem disse ytterligheter, der bygger vi fremdeles den strafferetslige reaksjon på soningstanken, den retfærdige gjengjeldelse gjennom en straff som tenkes å passe til den forbrydelse, som er gjort. Når eksempelvis en mann i løpet av 1 år 8 måneder — ett år og otte måneder — får fem dommer for tyverier, nemlig 45 dager, 60, 90, 120 og 90 dager (den sidste i Høiesterett satt op til 8 måneder), så tilfredsstiller dette soningstanken og gjengjeldelsesprinsippet. Men samfundets krav på be-

skyttelse tilfredsstilles ikke på denne måte. Sådanne og lignende straffebehandling ser vi stadig, det kunde regnes opp mangfoldige tilfeller av slik fremgangsmåte overfor de allerede flere ganger straffede tilbakefallsforbrydere. Det er den primitive soningstanke i full blomst vi her har for oss: litet utbytte av tyveriet liten straff, større tyveri større straff, atter noget mindre utbytte av tyveriet noget mindre straff. Det er slikt som professor *Olof Kinberg* i en artikkel i »Psykisk Hygien« med full foie kaller »parodi på kriminalpolitikk.«

Alle som i straffen ser ikke en retferdig gjengjeldelse, men ett av samfundets midler til å motvirke kriminaliteten og fremforalt til å holde denne individuelle gjerningsmann borte fra nye forbrydelser, må efter mit skjønn nødvendigvis kreve, at strafferetten ikke lukker øinene for hvad arvelighetsforskningen, psykologien og psykiatrien har klarlagt om årsakene til de menneskelige handlinger. Det må endelig engang bli avgjørende rokket ved den sats at »viljens frihet er en urokkelig setning.« Strafferetten må bygge på læren om den relativt frie vilje, den må med andre ord gå ut fra, at menneskenes handlinger er i større eller mindre grad årsaksbestemte. Men heri ligger også, at menneskene har et tilsvarende personlig ansvar, mindre eller større, som veksler gjennom alle mulige overgangsformer, fra den sinnssykes fullstendige ansvarsfrihet til den helt sinnssundes store personlige ansvar. Vi må opgi soningstanken som straffens kjerne. Vi må bygge straffens idé ikke på et helt sviktende spekulativt grunnlag, men på en realistisk, naturvidenskabelig tankegang, nemlig på idéen om hvad erfaringen finner formålstjenlig til å motvirke kriminaliteten og fremforalt formålstjenlig til å holde den gjerningsmann det i det enkelte tilfelle gjeller, borte fra nye forbrydelser. Hertil kreves sterk differentiering, rikt utvalg av virkemidler, vekslende fra meget lempelige til meget strenge. Den forfoining som velges, må tilfredsstillende formålet, men ikke være strengere enn nødvendig. Soningstanken, gjengjeldelsen, blir fremdeles stående som den

strafferetlige reaksjons utgangspunkt — uten brøde, ingen straff. Men reaksjonens innhold og form må ikke bygges derpå.

Og da blir det helt klart: Skal vi bygge våre forføininger overfor lovbryterne på det formålmessige, må straffetretten følge de samme linjer som lægevidenskapen gjør: Midlene til bekjempelse av kriminaliteten forutsetter det besst mulige kjennskap til kriminalitetens årsaksforhold, thi ellers handler vi rent i blinde. Og den kunnskap som dette studium gir, må tillempes på det enkelte tilfelle ut fra en alsidig bedømmelse av den enkelte gjerningsmanns samlede personlighet.

Straffetretten må som lægevidenskapen bli en erfaringsvidenskap. Den maa i langt høiere grad enn nu bygge på et inngående studium av menneskene i sin almindelighet, deres psykiske og deres sociale, deres normale og deres patologiske forhold, og fremforalt på studiet av mennesket i den enkelte lovbryter. Først på sådant grunnlag vil straffetrettspleiens myndigheter kunne velge den reaksjonsmåte, straff eller andre midler, som sikrest fører frem til målet, som er: den besst mulige bekjempelse av kriminaliteten under hensyntagen såvel til det hele samfunds krav på effektiv beskyttelse gjennom formålmessige og tilstrekkelige forføininger, som til den enkelte gjerningsmanns krav på human behandling.

Det er først og fremst psykiaterne, som har gransket årsaksforholdene. Det blir derfor også særlig dem som blir våre veivisere, når det gjelder å stake ut kriminalpolitikens vei fremover. Den tyske straffetrettsprofessor *Hans von Hentig* gir denne tanke uttrykk i sin bok »Straffen«, hvis store verdi kjennetegnes ved at professor *Stephan Hurwitz* i Kjøbenhavn ifjor fannt å burde bringe boken til almenhetens kunnskap gjennom oversettelse til dansk. v. Hentig siger bl. a., at »jo videre psykiatrien trenger frem, jo mere man lærer å iakttå det menneskelige viljesliv som kausal foreteelse, å analysere viljedannelsen i dens kausale elementer

og sammenholde disse med nøiaktig studerte sygdoms- og degenerasjonsprosesser, desto alvorligere rystes skyld-ideen.« Senere heter det: »Fra psykiatriens utvikling faller en hæbets stråle også over strafferetten.«

Før jeg går videre, vil jeg feste oppmerksomheten ved at kriminalitet og kriminalitet er høist forskjellige ting.

Jeg behøver bare å peke på den vesensforskjell, som det er mellom den som volder en annens død ved ren uakt-somhet (her finnes jo ikke forbrydersk forsett) og den rovmorder, som tar en annens liv med fullt overlegg. Eller forskjellen mellom den som gjør sig skyldig i et rent leilighetstyveri, og den tyv som går løs på pengeskabet efter en omhyggelig lagt plan. Vi må videre ha øinene åpne for den forskjell, som det er mellom dem som forgår sig bare en enkelt gang, hvad enten det nu er f. ex. lidens-skapen, som tar makten fra dem, eller det er økonomiske vanskeligheter som leder dem ut i forbrydelsen, og dem som forgår sig gang efter gang, tross straffene de har sonet.

Tar vi for oss dem som i 10-året 1925—1934 var begyn- nere på forbryderbanen, vil vi finne følgende tall for de menn, som var skyldige i forbrydelser: mot 8000 blev påtale betingelsesvis undlatt, 3400 vedtok forelegg, 10700 fikk betinget dom, 6800 fikk ubetinget dom. Summen av disse tall gir 28900, men antallet av forskjellige personer er ikke fullt så stort, idet de som dømmes efter tidligere å ha fått betinget undlatelse av påtale, er ført op som ustraffet, altså som begyndere. Vi må kunne anslå 10-årets samlede antall begyndere til mellem 27000 og 28000. Det er selv- innlysende, at hvis ikke hovedmassen av disse stanset på forbryderbanen allerede efter første reaksjon, så vilde vi jo i tidens løp ganske overveldes av tilbakefallsforbrydere, og vi vilde trenge den mangedobbelt fengselsplass av den vi har. Tilbakefallsforholdet kan vi tenke oss frem- stillet som en trappeformet pyramide: vi har en sokkel av dem, som forgår sig første gang, ovenpå der et lag av dem

som forgår sig annen gang o. s. v. Hovedmassen av dem som det første gang er reagert mot, ser vi heldigvis ikke mere til innenfor strafferettspleien, — den er nemlig altfor vidtgående og derfor feilaktig den opfatning som vi får gjennom *Falladas* bok, at den som engang har spist av blikfatet, nødvendigvis må vende tilbake til fengslet. Og etter hvert tilbakefall er det alltid en skare, men en stadig mindre skare, som forlater forbryderbanen. For hvert tilbakefall blir det absolut sett stadig ferre, som forgår sig påny. Men det relative antall stiger, således at vi f. ex. blandt de tyvene, som har gått inn og ut av fengslene en rekke ganger, finner tilbakefall på mere enn 80%. Dette vil si, at vi i midten av pyramiden får en bred soile av dem, som har gått inn og ut av fengslene til hoit op i årene, mest tyver, og meget ofte mennesker som er begynt på sine forbrydelser allerede i barndommen eller de første ungdomsår. Jeg vil uttrykkelig gjøre opmerksom på, at det fremforalt er disse tilbakefallsforbrydere mit foredrag gjeller. Det virkelig store og vanskelige kriminalistiske problem reises nemlig av disse tilbakefallsforbrydere sammen med løsgjengerne og de drikfeldige, tre grupper, som i hoi grad går over i hverandre.

Det er meget karakteristisk for den yderst langsomme utvikling strafferetten har undergått, at det først var langt ute i siste halvdel av forrige århundrede det blev reist spørsmål om å utforske forbrydelsenes årsaker og bygge de strafferettlige reaksjoner på resultatene av sådan gransking. Sålenge det var helt uomtvistelig at straffen skulde være et gjengjeldelsens onde som blev tilføiet forbryderen, var det ingen grunn til å spørre efter årsakene til, at han hadde forbrutt sig. Det vil være vel kjent, at det var den italienske psykiater *Lombroso*, som for alvor reiste kravet om utforskning av kriminalitetens årsaksforhold. Hans antropologiske skole hevdet, at det var et stort antall fødte forbrydere, en opfatning som nogen år senere blev sterkt bekjempet av den sosiologiske skole, hvis ledende

mann var den franske professor *Lacassagne*. Også denne skole innrømmet, at individets særegenheter har avgjørende betydning for forbrydelsen, men hevdet at disse egenskaper ikke er annet enn et produkt av miljøforholdene, såsom hans ernæring, boligforhold, omgang o. s. v. Den sosiologiske skoles lære har i tilspisset form fått uttrykk i den bekjente setning, at »ethvert samfund har bare de forbrydere, det fortjener.« Brytningen mellem disse to ensidige retninger har ledet til dannelsen av den tredje skole, som vel nu har slått igjennem: forbrydelsenes årsaker er ikke å søke enten i anleggene eller i miljøet, men både i anlegget og i miljøet.

Lombroso vil for alle tider ha fortjenesten av å ha slått avgjørende til lyd for nødvendigheten av å granske forbrydelsens årsaksforhold og fremforalt forbryderens egen personlighet. Men hans lære om de mange predestinerte forbrydere er avløst av læren om de mange predisponerte.

Det har vært forsøkt å bringe på det rene hvor stor procent av et visst antal forbrydelser skyldes enten anleggene eller både anlegg og miljø eller miljøet alene. Sådanne undersøkelser har ledet til at miljøforholdene er tillagt en dominerende rolle. Undersøkelsene har dog efter mitt skjønn som oftest liten verdi. Vi må jo huske på, at det er meget lett å påvise et dårlig miljø, men et meget omfattende arbeide som krever inngående undersøkelser, å bestemme anleggene. Og sådanne undersøkelser vil aldrig fullt ut gi et riktig bilde av forholdene. Enhver av os vet, hvor ytterst mangelfullt og overfladisk det kjennskap er, som vi i vår egen slekt har til tidligere generasjoners psykiske personlighet. Og denne store svakhet ved sådanne undersøkelser blir særlig fremtredende, når det gjeller undersøkelser av forbryderes arveanlegg, idet disse jo som oftest hører til befolkningslag som erfaringsmessig har endnu mindre rede på tidligere generasjoner enn de fleste andre. Verdien av opplysninger om anleggenes betydning må derfor nødvendigvis bli ringere enn tilsvarende opplysninger om miljøforholdene.

Det har stått og vil vel fremdeles stå strid, om det er arven eller miljøet, anleggene eller kårerne, de innre eller ytre årsaker, som er den viktigste kriminalitetsfaktor. Det synes dog som om meningene mere og mere samler sig om den opfatning, at anleggene og miljøet er så sammenfiltret, at det oftest er umulig å avgjøre, hvilken av disse faktorer er den viktigste forbrydelsesårsak i det enkelte tilfelle: begge medvirker.

I den forelesning om forbrydelse av professor *Ragnar Vogt*, som jeg allerede har nevnt, har professoren uttalt, at en navngitt tysk forfatter er tilbøielig til å overdrive de ytre vilkårs betydning. »Man må jo nemlig ikke glemme«, fortsetter professor Vogt, »hvorledes det gjennomgående er de mindreverdige og sinnssvekkede individer, som efterhvert synker ned i proletariatet, og denne omstendighet vil igjen nødvendigvis ytre sig som mindre gode anlegg hos proletariatets barn. Men tas der ikke hensyn hertil, vil der oien-synlig bli lagt større vekt på de ytre betingelser enn riktig er.« Den tanke som professor Vogt her har antydnet, nemlig at det kan være årsakssammenheng mellem dårlige anlegg og dårlig miljø, er kommet til uttrykk også hos andre forfattere. Overlæge *Sigurd Dahlstrøm* fremholdt at »man kan nesten si, at arven lager miljøet. Instinktene driver individet til en viss grad inn i det miljø, som passer det. --- Derfor kan man vel også si, at miljøet kun har innvirkning på de individer, hvis anlegg er slik at miljøvikningen kan gjøre sig gjeldende. --- Arv og miljø er tannhjul som griper inn i hverandre. --- Miljøet aktualiserer forhåndenværende muligheter.« Overlæge *Johan Scharffenberg* har ved forskjellige anledninger gitt uttrykk for de samme tanker. »Visse endogene faktorer disponerer«, sier overlægen, »men de exogene determinerer«, d. v. s. at de medfødte anlegg disponerer, men at miljøet virker bestemmende. Et annet sted sier Scharffenberg: »Under ellers like kår vil som regel de arvelige anlegg avgjøre hvem som faller, og hvem som

står. --- Min erfaring er,« sier han, »at arven er undervurdert som årsak til kriminalitet i forhold til karene. --- Og selv om man ofte finner, at tyvene stammer fra dårlige hjem, må man huske, at foreldre med dårlige anlegg også skaper dårlige hjem, mens foreldre med gode anlegg kan skape gode hjem selv i små kår.« Ved en senere anledning har overlægen uttrykt sig slik, at »vekselspillet mellem »arv« og »kår« er mer innviklet, enn mange tenker sig.« I det arbeide som sekretær frk. *Signy Arctander* og overlæge *Sigurd Dahlstrøm* for nogen år siden ga ut i fellesskap, om hvorledes det er gått de vergerådsbarn, som Oslo vergeråd flytter over i annet miljø, fremholdt forfatterne sterkt det meget gunstigere resultat for dem som var satt bort for 8-årsalderen enn for dem, som var satt bort senere. Forfatterne understreker at det var selve den tidlige miljøveksling som var årsak til den store forskjell i resultatene. De gjorde imidlertid oppmerksom på, at det materiale, de bygget på, ikke gav grunnlag for undersøkelse av de dypere liggende årsaker og meddelte, at de i en fortsettelse av arbeidet vilde ta disse spørsmål op. Efter overlæge Dahlstrøms altfor tidlige bortgang har frk. Arctander alene tat op den oppgave å prøve å finne årsakssammenhengen mellem de oprinnelige forhold og den negative eller positive utvikling. Resultatet er blitt, at frk. Arctander i sin siste avhandling om »Vergerådsopdragelsen og dens resultater« finner å måtte legge langt større vekt på anleggene enn den forrige avhandling gjorde. Frk. Arctander skriver nemlig bl. a.: »De forskjellige deler av denne avhandling viser klart betydningen av de oprinnelige anlegg for resultatet. --- Dette statistiske materiale viser tydelig tendensen til sammenheng mellem de utpregede sinns-, karakter- og forstandsmangler og den negative utvikling. Dette går igjen i alle undersøkelsene. Særlig synes karaktermangler, utpreget slette anlegg og tilbøieligheter fra barne- og ungdomsårene av å gi dårlige chancer. Likeså et svært ulikevektig sinn. Også tydelige

forstandsmangler gir dårlige chanser.« — I et foredrag om »Brottsligheten som biologisk företeelse,« har den finske arvelighetsforsker *Harry Federley* som konklusjon på en nærmere utredning av spørsmålet formet sin mening i de ord, »at forbrydelsen først og fremst betinges av arveanleggene, mens miljøet blot forsterker eller avsvækker virkningen av disse, i sjeldne tilfeller helt undertrykker dem.« Tar vi så for oss den gullgrube for alle kriminalitetsforskere, som ligger i professor *Olof Kinbergs* to bøker »Aktuelle kriminalitetsproblem i psykologisk belysning« og »Varför blir människor brottsliga?« vil vi bl. a. finne, at »den sosialt betydningsfulle forbryderskhet --- henger hovedsaklig sammen med biologisk betingede mangler i individenes tilpasning, og denne mangel beror vesentlig på visse psyko-fysiologiske funksjonsforstyrrelser. --- Utenfor sådanne tilfeller hvor den psyko-fysiologiske mangel er av sådan art og intensitet, at forbryderskhet, uavhengig av ytre omstendigheter, er en uundgåelig følge derav, er asocialitet, som viser sig i forbryderske gjerninger, resultatet av en utvikling under vekselvirkning med miljøet.« Et annet sted bruker Kinberg det ord, at »forbryderskheten fremfor alt har sin rot i individenes patologiske beskaffenhet.«

Min personlige opfatning av disse spørsmål bygger i ikke liten grad på de erfaringer, jeg har gjort under mit arbeide på Botsfengslet. Jeg har ikke kunnet undgå å hefte mig sterkt ved følgende forhold: Det er meget almindelig, at de unge fanger hører til store søskenflokker. Om det enn forekommer tilfeller, hvor flere av barna har gjort sig skyldig i forbrydelser, er det dog i almindelighet, efter alt hvad Botsfengslet har kunnet få rede på, bare denne ene eller kanskje noen få av søskenene som er kommet galt ivei. Det spørsmål har da tvunget sig frem: Er det så at det først og fremst er miljøet som er kriminalitetsfaktor, hvorfor er det da ikke gått galt med flere av flokken, som har levet op under de samme miljøforhold? For mig synes det ikke tvilsomt at forholdet er, hvad jeg har gitt uttrykk for

også ved en tidligere anledning, at det dårlige miljø leder ut i forbrydelse de individer, som bærer på dårlige eller svake anlegg, således at individer med gode anlegg holder sig på rett vei tross dårlig miljø, og at individer med dårlige eller svake anlegg kan holde sig på rett vei under gunstige miljøforhold. Det dårlige miljø virker med andre ord drivende, hvor anlegget har beredt jordbunden for kriminell utvikling. Men det er også individer, som forgår sig trods gode kår. Og hos disse vil man ofte kunne påvise psykopatiske anlegg, liten intelligens eller lignende.

Jeg har her gjort rede for noen nordiske forfatters syn på anleggenes og miljøets innbyrdes forhold som årsak til kriminalitet. Jeg skal ikke opholde tiden med å fortsette en sådan gjennomgåelse av andre forskeres resultater. Bare en enkelt manns syn på disse ting vil jeg gjerne få gjøre rede for i al korthet, fordi han har et særlig godt navn innenfor kriminalistenes kreds. Det er psykiateren, professor dr. *Gustav Aschaffenburg* i Köln jeg tenker på. Hans ord må tillegges så meget større vekt, som videnskapsmannens forskning her er forenet med den rike praktiske erfaring, det dyptgående personlige kjennskap til de kriminelle, han har vunnet gjennom meget lang tjeneste som læge ved et stort straffengsel.

Straks efter siste århundreskifte var Tyskland gått igang med å forberede sin straffelovsreform. Som et organ for nye tanker på strafferettens område stiftet Aschaffenburg allerede i 1904 sit verdenskjente tidsskrift »*Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform.*« Han redigerte det i nesten 32 år, inntil han i sit 70de år fantt å burde overgi redaksjonen til yngre krefter. I det siste hefte han redigerte, utgitt i februar 1936, avsluttet han sin redaktørvirksomhet med et »*Rückblick und Ausblick,*« som krever vår oppmerksomhet. Det heter her bl. a. at »etterhvert var, ikke minst som følge av Lombrosos fremstøt, mangesteder den tanke dukket op, at det ved utforskningen av forbryderproblemet dreiet sig ikke om et utelukkende juridisk, i besstefall

heller ikke om et etisk spørsmål. At her også medisineren, særlig psykiateren hadde et viktig ord å si, blev stadig mere innlysende og blev til en av de grunner«, sier Aschaffenburg, »som beveget mig til å sette det nye tidsskrift ut i livet. Det skulde være et basseng, hvori strømmen av juridiske og medisinske, sosiologiske, psykologiske og filosofiske arbeider skulde samles i fellesskap, forsåvidt disse forskjellige forskningsområder hadde stillet sig i strafferetsreformens tjeneste. --- Tidsskriftets annen, viktigere oppgave var den å utdype vårt kjennskap til forbrydelsens årsaker, forbryderens personlighet, virkningen av straffene og av de øvrige metoder som tjener til bekjempelse av forbryderskheten.« Etter å ha omtalt kort utviklingen i tidsskriftets levetid, fortsetter Aschaffenburg: »Stadig mere viste sig personligheten som det utslaggivende, de yttre innflydelser trådte i viktighet tilbake. Ikke som om de var blitt likegyldige for vår bedømmelse. De former mangan gang forbrydelsens art, de er det som kaster den litet befestede ut av banen og som regel sperrer for den, som engang har snublet, veien tilbake til den fredelige borgers liv, de ødelegger bare altfor ofte alt strev fra straffullbyrdelsen og opdragelsesforanstaltninger.«

Da Aschaffenburg startet sit tidsskrift, hadde han allerede gitt ut sin berømte bok »Das Verbrechen und seine Bekämpfung.« Ennu i annen utgave, som kom i 1905, behandles ikke arveanleggene som kriminalitetsfaktor. Det er først i tredje utgave, i 1923, at han tar op dette spørsmål. Han gjengir nogen i de mellemliggende år foretatte undersøkelser og fortsetter så med disse forsiktige ord: »Det er ikke usamsynlig at vi i fremtiden må skjenke arvegangen mere opmerksomhet enn hittil vanlig.«

Allerede dette gir uttrykk for den utvikling som i 1900-tallets første desennier var foregått innenfor den videnskabelige bedømmelse av kriminalitetens årsaksforhold. Som målestokk for forskningens utvikling på dette område skal vi se, hvorledes Aschaffenburgs eget syn på anleggene betydning som årsak til forbrydelse senere utviklet sig.

Det var, hørte vi, i 1923 at Aschaffenburg antydde som ikke usannsynlig at fremtiden vilde skjenke arvegangen større oppmerksomhet. Bare 10 år senere, i 1933, gir han sit nuværende syn på disse kriminalitetsforskningens grunnspørsmål uttrykk i en stor artikkel »Kriminalanthropologie und Kriminalbiologie.« Her heter det blandt annet »at anlegget gir rammen, oppdragelse og miljø gir anlegget preg, men netop bare innenfor den gjennom anlegget fastlagte og uforanderlige ramme.« Videre gir Aschaffenburg oss bl. a. følgende høist bemerkelsesverdige ord, at det bare er mulig å nå strafferettens endelige mål, nemlig å beskytte den fredslike borger og den almindelige rettssikkerhet mot angrep av lovbrøyttere, »hvis vi blir oss bevisst, hvor stort antallet er av dem som ikke kan bevege sig i samfundet uten inn-
grep i andres rettsfære, og her viser sig hvor velsignelsesrik *Lombrosos* virksomhet har vært. Det vil også nu fremdeles bli et stridsspørsmål om det gis et større antall mennesker der er født som forbrydere; det kan ikke strides om at det gis tallose mennesker som er født til forbrydelsen. Født til forbrydelsen — det betyr,« fortsetter Aschaffenburg, »at deres skjebne er forbrydelsen.«

Såvidt Aschaffenburg. Vi forstår av det vi hittil har utviklet at om enn forskerne er klar over at forbrydelsens årsaker må søkes både i anlegget og miljøet, og at disse er så sterkt sammenfiltret at det kan være umulig å avgjøre hvilken av disse faktorer i det enkelte tilfelle er den viktigste, så er det dog en utbredt opfatning at det, sett i sin almindelighet, først og fremst er anleggene som avgjør kriminell utvikling. Men samtidig er alle enige om at det i motarbeidelsen av kriminaliteten må legges den største vekt også på miljøet, på de sociale årsakers store betydning.

Enhver vil forstå at sådant som dårlige forhold i hjemmet, dårlige boligforhold, dårlig strøk og slette kammerater, misbruk av alkohol, arbeidsløshet kan medvirke til kriminalitet. Det kunde sies meget herom. Men det ligger utenfor mit emne å ettervise miljøskadenes betydning som med-

virkende årsak til forbrydelse. Jeg vil bare ha sterkt understreket, at ethvert arbeide til bedring av de sociale forhold likefrem er et skritt fremover i motarbeidelsen av kriminaliteten, et skritt fremover i samfundets beskyttelse mot forbrydelsen. Det er nemlig riktig hvad Tysklands store kriminalist professor *Frantz von Liszt* har sagt, at »ulike mere dypttrengende og ulike sikrere enn straffen og enhver med den beslektet forholdsregel virker socialpolitiken som middel til bekjempelse av forbrydelsen,« en tanke som Belgias ikke mindre fremragende kriminalist professor *Adolphe Prins* har uttrykt i den sats at »de forebyggende sociale lover er meget virkningsfullere i kampen mot forbrydelsen enn de besste repressive lover.«

Før jeg forlater denne fremstilling av anleggenes og miljøets betydning i sin almindelighet, vil jeg gjerne få gjengi noen ord av professor *Ragnar Vogt* fra de seneste år. De berører ikke det innbyrdes forhold mellom anlegg og miljø, men begge disse faktorerens betydning som årsak til forbrydelse.

Verneforeningenes Landsforbund samlet og offentliggjorde i 1933 uttalelser fra en rekke fremtredende kvinner og menn til støtte for verneforeningenes arbeide. Blandt dem som uttalte sig, var også professor *Vogt*, som bl. a. skrev: »Å verne et ungt menneske mot å bli forbryder — og fremforalt fortsette som forbryder — må dog stå på like linje med å verne det mot tuberkulose, for å nevne et eksempel. For individet selv og hans familie er forbrydelsen snarere et større onde. Den motsetning at sykdom som regel skal være uforskyldt, men forbrydelse selvforskyldt, holder neppe stikk, om man går årsaksforholdet nøiere efter. — Hvad kan det enkelte menneske for det arvestoff han trekkes med, det miljø hvori han er vokset op, den påvirkning han var utsatt for i de tidligste barneår o. s. v.? Og det er dog sådanne omstendigheter som med uhyre vekt bestemmer menneskets moralske holdning og således dets sociale tilpasning. En sak er det at enhver skal opøve sig

i å være sig sit eget personlige ansvar bevisst, noget annet er det at man skal søke å legge forholdene således tilrette for andre, at disse kan klare sit ansvar».

Jeg går over til i all korthet å peke på nogen av de trekk som finnes særlig fremtredende hos lovbrysterne og begynner med en almindelig karakteristik av de straffede, slik som den fortøner sig for mig efter mine erfaringer fra Botsfengslet.

Det er alle mulige aldersklasser, fra 16-17 års gutter til gamle menn. Det er folk fra alle landets kanter, fra alle mulige erhverv, alle overganger fra rene lasaroner til folk i betrodde stillinger, fra arbeidssky løsgjengere til arbeidsomme og strevsomme familieforsorgere. Ikke så få er helt uskikket til å slå sig gjennom livet ved egen hjelp, likefrem livsuduelige puslinger som adskillige av dem er, folk som selv under de besste arbeidsforhold vil gå arbeidsløse, fordi ingen kan bruke dem, og som derfor i det fri liv ofte fører den usleste tilværelse, ynkelige menneskeskjebner som kaller på ens dypeste medfølelse. Samtidig er det ikke så få lederskikkelser, som under fengselsforhold med omfattende fellesskap mellem fangene kan bli sterke agitatorer, fremkalle uro i fangeflokken, enddog likefrem volde optøier og i det hele skape store vanskeligheter for fengslets ledelse, men som er slø nokk til å holde sig selv i bakgrunnen. Overført til fengsel med gjennomført cellesystem opfører disse folk sig oftest pyntelig, — der har de ingen å sette op og ingen å spille for. De fleste andre fanger er godmodige, høflige, snille og taknemlige. Men under fengselsforhold med meget samvær mellem fangene kan også mange av disse volde vanskeligheter, idet de ikke har kraft nokk til å stå imot ledernes tryk, de »tør ikke la være å være kammerat«, som det så betegnende er sagt av dem selv, av frykt for overløst fra ledernes side enten i fengslet eller efter løslatelsen. — De fleste misbruker alkohol, som sikkert i mange tilfeller spiller en stor rolle som medvirkende årsak til deres forbrydelser. Det er meget betegnende hvad

en fange sa mig, da jeg spurte ham om han ved forbrydelsen var påvirket eller beruset. »Å, jeg var ikke så ille full, men i sånt humor at en går med på det som blir foreslått! Dette er visselig et treffende uttrykk for årsaken til mangfoldige tyverier. — Mange er flegmatiske, andre kan ha et heftig sinn, som under særlige forhold kan bringe dem i rent raseri og herunder kan lede dem til de frykteligste voldshandlinger. Manges seksuelle driftsliv er rolig og behersket, andre kan ha å kjempe med voldsomme lidenskaper, som kan ta makten fra dem og lede dem ut i uhyggelige sedelighetsforbrydelser. — Det er alle mulige overganger fra meget svakt begavede til hoit intelligente. De fleste er i mental henseende normale, men det er også en stor procent abnorme. Efter en undersøkelse av 500 fanger i Botsfengslet var ialt 17 % ikke normale, stigende fra 8 % av voldsforbryderne til 14 % av tyvene og andre vinningsforbrydere og videre til 33 % av sedelighetsforbryderne. Ved en specialundersøkelse av 331 sedelighetsforbrydere viste det sig at abnormprocenten var 23 % av dem som var dømt for utuktig omgjengelse med barn på 14 og 15 år, 38 % av dem som var dømt for utuktig omgjengelse med mindre barn. Av de sedelighetsforbrydere som var minst 60 år gamle, var ikke mindre enn omtrent 63 % ikke normale. — Tar vi for oss spørsmålet om straffens betydning for dem selv, vil vi finne at det er ikke så ganske få fanger for hvem selve straffavsoningen i og for sig er overflødig som påvirkning til å holde dem borte fra nye forbrydelser. For mange — og det er kanskje de fleste — er straffen formålstjenlig, idet dels den alvorlige advarsel som ligger i straffen, og dels den påvirkning som de på forskjellig vis kommer under i fengslet, blir dem en kraftig støtte til å holde sig på rett vei fremover. Men så er det også mange, desværre altfor mange, for hvem straffavsoningen er likefrem nytteløs, fangebehandlingen forgjeves, — naturligvis bortsett fra den negative nytte at de hindres fra å bega nye forbrydelser i selve straffetiden, folk som der-

for burde være under forvaring eller annen samfundsmessig kontrol gjennom lange tider. Jeg understreker denne skala: overflødig — formålstjenlig — nyttelos. Det er derfor ikke riktig det som en mangen gang kan høre, at fengslene oftest arbeider forgjeves. Så høist forskjellige som fangene er, finner vi blandt dem alle mulige overganger fra dem som tross alt er gode og verdifulle mennesker til en del likefrem ondsvinnede mennesker, folk som mangen gang er både kloke og energiske og derfor farlige.

Mange kommer inn for sit livs hittil eneste, men store forbrydelse, såsom drapsmenn, andre voldsmenn, underlagere, sedelighetsforbrydere. De fleste av dem er folk som ikke forgår sig påny.

Men så har vi den store masse av dem som straffes gang etter gang. Det er først og fremst tyvene, men også mange helere og bedragere. Her finner vi svært mange gutter og unge menn, som etter en rekke småstraffer, mest for tyveri, omsider kommer inn i Botsfengslet, og hvorav mange er godt kjent av vergeråd og skolehjem.

Blandt tilbakefallstyvene er det en del, visselig ikke svært mange, som er bevisst kriminelle, antisociale mennesker som gjør forbrydelsen til levevei, folk som vil fortsette sine forbrydelser i håb om engang å gjøre det store kupp og i tillid til at deres lykkelige stjerne vil hjelpe dem til ikke å bli grepet.

Resten av tilbakefallstyvene, og det er hovedmassen av dem, hører til en annen type. Når de løslates etter utsont straff, forsikrer de som de fleste andre fanger, at flere straffer skal det ikke bli. De er ferdig med tyvebanen nu. Og jeg er ikke i tvil om, at de aller fleste virkelig mener dette alvorlig. Om enn ikke alle, kanskje enndog de ferreste, angrer sine forbrydelser og innser det moralsk forkastelige i å trosse loven, så er de dog klar over, at de kan gjøre noget bedre ut av livet enn å gå inn og ut av fengslene, og ialfall at tyvebanen ikke »lønner sig.« Svært mange av

dem er også i øieblikket fullt på det rene med den ulykke, sorg og skam som de på denne måte velter inn over far og mor, kone og barn. Men —. Det går nokk altfor ofte så at de gode forsetter blir borte når vanskeligheter av forskjellig slag møter dem, eller når kammeratene lokker og alkoholen svekker deres dømmekraft. Hvad er så grunnen til at det går så galt med mange av dem og det gang efter gang? Jo, det ligger først og fremst i deres skrøpelige personlighetsutstyr. Disse tilbakefallstyvene skiller sig i almindelighet meget tydelig fra andre lovbrytere gjennom en rekke svake karaktertrekk. Deres store ulykke er upålidelighet, liten arbeidslyst utenfor fengslet, de er uten stadighet i arbeidet, vekslende fra den ene jobb til den annen, de er uten balanse, de er som svaiende siv, er gjerne med på det som skaper spenning og eventyr, tankeløse øieblikksmennesker. Samlet i et ord: det er holdningsløshet som preger dem. Det har stor social interesse, at vi meget sjelden finner faglærte håndverkere eller faglærte arbeidere blandt tyvene. Grunnen dertil ligger snublende nær: den som vil bli en faglært mann må nødvendigvis ha en rekke gode karakteregenskaper for å gjennomføre sin plan, nå det mål han har satt sig. Han må ha den stadighet i arbeidet, den flid og utholdenhet som tilbakefallstyvene oftest mangler. Og hertil kommer, at den faglærte mann har meget lettere for å skaffe sig forholdsvis godt lønnet arbeide og sikker stilling enn losarbeideren formår, hvorfor denne lettere enn den faglærte står overfor også den fristelse til tyveri som for svake sjeler ligger i utilstrekkelige inntekter til livsophold for sig og sine.

Alt ialt får vi i fengslene et sterkt inntrykk av hvad et skrøpelig karakterutstyr betyr for svært mange af lovbryterne, fremforalt når de lever under vanskelige miljøforhold. Jo mere en ser av disse tragiske livsskjebner, desto mindre streng blir en i sin moralske dom over dem. Men samtidig ser en også, hvor utilstrekkelige de er, de forføininger som nu tas for å motarbeide kriminaliteten. Vår

kriminalpolitikk er ikke effektiv nokk. Det ligger utenfor min oppgave ikveld å gå inn på, hvad det bør gjøres for å rette på disse forhold. Det som det efter min mening bør gjøres på strafferettens område i det stykke, har jeg tidligere utviklet på annet hold.

Rundt om i landene er det i de senere år foretatt mange undersøkelser av kriminelles intelligens og karakter. Også forskjellige norske forskere har ydet verdifulle bidrag til belysning av disse meget viktige spørsmål.

Således fantt overlæge *Sigurd Dahlstrom* at gjennomsnitt-intelligensen for 200 mannlige varetektsfanger under 25 år var bare vel 12 1/2 intelligensår.

Videre har overlæge *Johan Scharffenberg* i et foredrag om »Den psykopatiske belastnings betydning for kriminaliteten« gjort rede for sine undersøkelser med hensyn til sinnssykdom og kriminalitet innenfor 534 flere ganger straffede tyvers nære slekt. Det viste sig, at nesten 12 0/0 av tyvene hadde sinnssykdom i slekten, et forhold som tyder på, siger overlægen, »at forekomsten av sinnssykdom i tyvenes nære slekt ikke er påfallende stor; --- hvis det var mulig å få sikre opplysninger, helst gjennom psykiatrisk undersøkelse av et visst antal slekter, vilde man sansynligvis finne mer av lettere abnormiteter, navnlig av undermålsevner (inferioritet, imbecillitet) og karakterfeil.« Kriminalitet i tyvenes slekt viste langt høiere tal enn sinnssykdom. Omtrent 11 0/0 av tyvene hadde straffet far, og ikke mindre enn 27 0/0 hadde straffede søsken. »Det kan ikke være nogensomhelst tvil om«, siger Scharffenberg, »at tallene for kriminalitet i slekten hos tyvene ligger langt over gjennomsnittet. Det er ikke nogen rimelighet for, at nesten 11 0/0 av alle voksne menn skulde ha straffet far eller mer enn hver fjerde voksne mann ha straffede søsken. Tallene er påfallende høie, men,« fortsetter overlægen, »deres tyding er tvilsom, — de kan tolkes som uttryk både for dårlig arv og dårlige kår, sannsynligvis betyr de begge deler.« Om de 534 tyvers egen sinnstilstand opplyses, at ialt 16,5 0/0 ikke var normale. Av

Oslotyvne under 26 år var dette tilfelle med enddog over 21 %.

Overlæge *Scharffenberg* har videre i dagspressen offentliggjort resultatene av sine undersøkelser om kriminalitet blandt omstreiferne, bygget på undersøkelse av 70 menn. 65,5 % hadde straffet far, 90 % hadde straffede slektninger. Jeg skal bare nevne et eneste eksempel: I en omstreifers slekt kjennes 55 straffede personer, som er i blodsband med ham. Av dem hadde 33 vært i Botsfengslet, derav 19 tillike i Akershus. Både far, farfar og farfars far hadde vært i Botsfengslet, altså søn etter far i fire generasjoner. Blandt de mange andre straffede i slekten finner vi farmor og farfars mor. »Det er ingen tvil om«, siger *Scharffenberg*, »at det finnes uforholdsmessig mange abnorme mennesker blandt omstreiferne, og det ligger nær a forklare disses livsførsel som et utslag av deres sinnstilstand, uten at det dog er mulig av disse undersøkelser å treffe objektive slutninger om skyldfordelingen mellem arv og kår.«

Ganske nylig har distriktslæge *Rolf Sollman Fischer* utgitt sin bok »Intelligensundersøkelse av voksne«, omfattende undersøkelse av 440 voksne personer, menn og kvinner, derav 62 fanger i Botsfengslet. Disse var »utvalgte blandt forbrytere i egentlig forstand, altså ikke leilighetsforbrytere,« alle under 35 år. Den gjennomsnittlige intelligenskvotient (d. v. s. intelligensalderen dividert med levealderen) var 78,8, svarende til I. A. $127/12$. Dette betyr at gjennomsnittlig var de sinker. Men intelligensen svinget mellem imbesil og begavel. Vel 74 % lå under det normale.

En meget alsidig undersøkelse av tyvenes karakterologiske forhold har dr. med. *Gabriel Langfeldt* isommer levert i sin avhandling »Der Dieb und der Einbrecher«, bygget på dyptgående granskning av 50 tyver. Det var 17 av tyvene (34 %) som viste utpregede intelligensdefekter. Intelligensdefekten er dog, fremhever dr. Langfeldt, bare en side av deres personlighet. Deres viljesvakhet og lite utviklede

følelsesliv synes å måtte tillegges en måske større rolle som årsak til deres kriminalitet. I mange tilfeller var det allerede i den tidlige barndom påvist holdningsløshet og viljesvakhet. En meget stor del hadde ikke fullendt skolegangen på vanlig måte. Flere karakteriseres ved skoleskulk og ikke mindre enn en tredjedel ved tyverier og naskerier under skolegangen. Omtrent halvparten var debile eller imbesille. I anledning av at 16, hvorav 9 med intelligenssvækkelser, opgav arbeidsløshet som årsak til tyveriene, uttaler dr. Langfeldt, visselig meget treffende, at arbeidsløsheten må opfattes mere som en følge av deres defekte personlighet, enn som årsak til deres kriminalitet. Det går i i det hele som en rød tråd gjennom dr. Langfeldts undersøkelser, hvilken stor rolle forskjellige sterkt fremtredende karakterfeil spiller for tyvenes kriminelle utvikling.

Til disse undersøkelser av norske forskere skal jeg bare føie noen få ord om et tysk arbeide, som har vakt megen opsikt. Psykiateren *Friedrich Stumpfl* i München offentliggjorde ifjor en høist interessant undersøkelse om »arveanlegg og forbrytelse.« Han sammenlignet to grupper av kriminelle, nemlig 195 grove tilbakefallsforbrydere, som da sonet straff i tugthuset i Straubing i Bayern og hadde tidligere minst fem fengsels- eller tukthusstraffer, og 166 som bare hadde vært straffet én gang med en straff på minst 3 måneder, og som i de siste 15 år hadde holdt sig fulstendig straffri. Blandt de mange resultater, som undersøkelsene ledet til, skal nevnes at det var et betydelig større antall kriminelle og særlig av tilbakefallsforbrydere i tilbakefallsforbrydernes nærmeste slekt enn i de engang straffedes slekt. Videre kan nevnes, at omtrent $\frac{2}{3}$ av tilbakefallsforbrydernes fedre var enten psykopater eller drankere eller kriminelle eller flere av disse ting samtidig. Tilbakefallsforbryderne var nesten uten undtagelse abnorme personligheter, psykopater. Derimot var av de engang-straffede det overveiende flertal ikke psykopater. Stumpfl finner, at bestemte karakteregenskaper (og karakterabnormiteter) betinger svær

tilbakefallskriminalitet, når de forekommer sammen med bestemte andre karakteregenskaper, og således er å opfatte som ekte forbrydelsesårsaker, og at sammenhengen mellom svær kriminalitet og visse former av psykopati er arvebiologisk å forstå.

Det er i de siste desennier blitt hevdet stadig sterkere, at de kriminalistiske spørsmål er på mange måter medisinske spørsmål. Forståelsen derav har naturligvis først og fremst gjort sig gjellende innen lægevidenskapen. Men i sligende grad har strafferettsjuristene sluttet sig til disse synsmåter. Det er derfor nu også blandt dem en vidt utbredt opfatning, at en formålmessig strafferettspleie krever et meget inngående samarbeide med lægevidenskapen. Fremforalt er det da psykiatrien, som her må stå til tjeneste.

Det har vært min tanke gjennom det jeg her har utviklet, å forsøke på å klarlegge, at de kriminalistiske spørsmål er i høi grad også psykiatriske spørsmål, således som professor *Ragnar Vogt* allerede for 30 år siden pekte på her hjemme.

Men er de kriminalistiske spørsmål utpreget psykiatriske spørsmål, da følger det av sig selv at de også er mentalhygieniske spørsmål. Det ligger på dette felt store oppgaver for mentalhygienien. Den kan gjennom sine ideer og sine metoder, derunder gjennom arbeidet for miljøforandringer og for bedring av mange dårlige miljøforhold, mektlig bidrage til å forebygge, at mennesker med svak forstandsutvikling og skropelige karakteranlegg glir ut på det kriminelle skråplan. Først og fremst kan den gjøre det ved i tide å gripe inn allerede i barne- og ungdomsårene. Men også overfor dem, som allerede er glidd ut, vil mentalhygienien kunne sette inn med godt håb om å redde mange mennesker fra å fortsette på forbryterbanen. Det er da også i full forståelse herav at mentalhygienien er trengt inn i fengslene og der får en stadig større plass i moderne fangebehandling.
